

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΑΙ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πάντες οἱ Μακεδόνες σήμερον πιστεύουσι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι εἶνε Ἕλληνες, ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἐθνικότητος ταύτης, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος Ἕλλην ἴσῃν καὶ ὁμοίαν ἔχων πεποίθησιν. Ἐπιθυμῶ ὁμως νὰ ἐρωτήσω αὐτοὺς πῶς πείθονται, ὅτι εἶνε μέλη ἀρχικῶς τοῦ ἔθνους τούτου, ποίαν πιστεύουσιν ὡς ἐθνολογικὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἀφ' οὗ ἤδη ἐπὶ Φιλίππου ὁ ἀθηναῖος Δημοσθένης ἐκάλει αὐτοὺς βαρβάρους. Καὶ ἔχει μὲν ἡ λέξις αὕτη καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀνήκοντος εἰς κατώτερον πολιτισμὸν ἀνθρώπου, ὅστις δύναται νὰ εἶνε καὶ Ἕλλην, ἀλλ' ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ὁ Δημοσθένης, θέλων νὰ διαβάλη τοὺς Μακεδόνας εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν του, ἔδιδε πιθανῶς εἰς τὴν λέξιν πᾶσαν δυνατὴν κακὴν σημασίαν, ὡς ἐὰν ἦσαν ὄντως οἱ Μακεδόνες καὶ ἀλλόγλωσσοι καὶ ἀλλόθρησκοι καὶ ἀλλότροποι, «ὄθεν οὐδ' ἀνδράποδον πρῖαιτό τις ἄν ποτε», οἷοι οἱ σωζόμενοι καὶ τότε ἀκόμη πιθανῶς — ἀφ' οὗ ἐσώζοντο ἐπὶ Θουκυδίδου — «δίγλωσσοι βάρβαροι» τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, πρὸς τοὺς ὁποίους, γνωστοὺς τοῖς Ἀθηναίοις διὰ τῶν παραλίων ἐκεῖ ἀποικιῶν ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ φορολογοῦντος τὰ παράλια ἀττικοῦ κράτους, εὐκόλον ἦτο νὰ συγχύσῃ καὶ ταυτίσῃ πάντας τοὺς Μακεδόνας ὁ ἐπιτήδειος δημαγωγός.

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη πολλοὶ ξένοι ἱστορικοὶ ἀναλύοντες χωρῖα τινὰ σκοτεινὰ ἐλλήνων καὶ λατίνων συγγραφέων, νεωτέρων πολὺ τοῦ Ἡροδότου, καὶ παρερμηνεύοντες αὐτὰ φρονοῦσιν ἐπιμόνως, ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες, παρὰ τὴν ῥωμαλέαν ἀντεπέξοδον τοῦ Γ. Χατζι-

δάκι μετὰ φιλολογικῆς σοφίας καὶ ἀκριβείας καὶ μετὰ πίστεως ὁμολογητοῦ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Πρέπει λοιπὸν νὰ καταλήξῃ ζήτημα πείσματος ἢ πίστις ἡμῶν τῶν Μακεδόνων ὅτι εἶμεθα Ἑλληνες; θὰ εἴπωμεν ἀπλῶς ὅτι εἶμεθα ὅ,τι θέλομεν νὰ εἶμεθα; ἢ εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἄλλας ἀποδείξεις τῆς ἑλληνικῆς φυλετικῆς ἡμῶν ιδιότητος;

Καὶ πρώτον θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐξετάσω μήπως οἱ Μακεδόνες ὡς Ἑλληνες εἶνε προϊόντα πρωῖμου ἑξελληνισμοῦ, τόσον πρωῖμου, ὥστε ἤδη ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. περίπου πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας νὰ ἔχωσιν ἑλληνικὰ ὀνόματα. Ἄλλ' ἐκτὸς ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι πρὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος π. Χ. οἱ νότιοι Ἑλληνες δὲν εἶχον ἐπιμειξίαν μετὰ τῆς Μακεδονίας, δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τοῦτο: ποῖον ἐκ τῶν μικρῶν βασιλευομένων κατ' ἀρχὰς ἢ δημοκρατουμένων ἔπειτα κρατῶν, εἰς ᾗ διηρεῖτο ἢ νότιος Ἑλλὰς κατὰ πόλεις, εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὰ μέσα καὶ τὸ συμφέρον νὰ ἑξελληνίσῃ, μικρὸν αὐτό, τὴν ἐκτενῆ γῶραν τῆς Μακεδονίας; Αἱ Ἀθῆναι, τὰ Μέγαρα, αἱ Θῆβαι, ἡ Λαμία, ἡ Σπάρτη, αἱ Θεσπιαί, τὸ Ἄργος; Ποῖον; πῶς;

Ὅταν μάλιστα τοιοῦτον ἑξελληνισμὸν δέχεται τις μετὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα, δηλ. ἐν χρόνῳ καθ' ὃν τὸ Μακεδονικὸν κράτος ἐσηματίζετο μέγα διὰ τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἐνώσεως πάντων τῶν ἐπὶ μέρος κρατειδίων, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, καὶ ἦτο εὐτυχὲς καὶ ὑπερήφανον, ἢ καθ' ὃν ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέτασσαν τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἶχον συναίσθησιν τῆς ἑαυτῶν ὑπεροχῆς, θὰ ἦτο ἀνήκουστον πρᾶγμα οἱ Μακεδόνες νὰ μισήσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν ἀντὶ ἄλλης ξένης. Ὁ ἀρτίως ἀποθανὼν γερμανὸς ἱστορικὸς Beloch λέγει τὰ ἐξῆς περὶ τούτου «πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ λεχθῇ ἀπαξ διὰ σαφῶν λέξεων: πάντων τῶν ἡλιθίων ἰσχυρισμῶν, οἵτινες ἐλέχθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἱστορίας, οὐδεὶς εἶνε ἡλιθιώτερος ἐκείνου, καθ' ὃν λαός, ὅστις κατέκτησε τὴν παγκόσμιον ἡγεμονίαν, θὰ ἤρνεῖτο τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ γλῶσσαν, ἵνα δεχθῇ ἄλλην, ξένην. Καὶ ὁμως ὑπάρχει καὶ ἡλιθιώτερος ἰσχυρισμὸς, ἐκεῖνος δηλ.,

καθ' ὃν οἱ Μακεδόνες ἔπραξαν τοιοῦτόν τι κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις δῆθεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, τουτέστι τῇ ἄττικῇ γλώσσῃ, διείδε τὸ ἄριστον μέσον νὰ συγχωνεύσῃ τὰ ἑτερογενῆ στοιχεῖα τοῦ κράτους του».

Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιοῦτος ἑξελληνισμὸς εἶνε ἀνιστόρητος καὶ ἀδύνατος καὶ κατὰ τοὺς φωτεινοὺς ἀκόμη χρόνους τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀφ' οὗ ἀντεῖχον καὶ οἱ ἄμεσοι γείτονες τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν «δίγλωσσοι βάρβαροι» τὸν 4^{ον} αἰ., ἐρωτῶ, μήπως οἱ Μακεδόνες εἴμεθα προϊόντα ἀποικισμοῦ; Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἐγείρεται ἡ αὐτὴ καὶ ἄνω ἀντίρρησης, ἄνευ μάλιστα ἀνάγκης, ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπάρχει ἰσχυρίζομενος ὅτι ἐγένοντο ἢ καὶ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνωσιν ἀποικίαι ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἑλλάδος εἰς μεσόγειον χώραν, οἷα ἡ Μακεδονία καὶ μάλιστα ἡ ὄρεινὴ δυτικὴ, ἡ ἀφρητηρία τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καὶ ἡ κενρὶα πηγὴ τῆς παλαιᾶς δυνάμεως αὐτοῦ. Μεσόγειος ἀποικισμὸς εἶνε ἀντίθετος πρὸς πᾶσαν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι ἀπῆτει δύναμιν ἀνύπαρκτον πρότερον.

Δὲν ὑπολείπεται λοιπὸν ἄλλο τι, ἢ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὑπῆρξαν καὶ εἶνε ἀρχῆθεν Ἑλληνες τὸ γένος, καθ' ἣν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις αὕτη σήμερον εἰς τὸν νοῦν τῶν συζητούντων περὶ τῆς φυλετικῆς αὐτῶν συστάσεως.

Πρὸς τοῦτο θὰ παρατάξω συλλογισμοὺς τινὰς ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς, καθ' οὓς δυνάμεθα σκεπτόμενοι νὰ ἔχωμεν ἐπιστημονικὴν ἐπίγνωσιν τῆς καταγωγῆς ἡμῶν καὶ τοῦ φυλετικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος.

*
* *

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀπὸ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος π. Χ. ἀπετέλει κράτος ὁμοσπονδιακὸν ἐκτεινόμενον (ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ Μαρδονίου, 479 π. Χ.) ἀπὸ τοῦ Βοῖου ὄρους μέχρι τοῦ Στρυμόνος καὶ ἀπὸ τῶν Τεμπῶν καὶ τῶν Καμβουνίων μέχρι καὶ τῆς Πελαγονίας

συμπεριλαμβανομένης. Μέχρι τίνος σημείου ακριβέστερον εξετεινόντο τὰ βόρεια σύνορα, θὰ φανῆ ἐκ τῶν κατωτέρω.

Τὸ κράτος τοῦτο ἦτο μέγα διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς ἐκάστη πόλις τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἀπετέλει χωριστὸν κράτος. Τὰ μικρὰ κράτη ταῦτα ἦσαν ἐχθρὰ συνήθως πρὸς ἄλληλα, ἢ τοῦλάχιστον ὑπεβλέποντο ἀμοιβαίως, ζηλότυπα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των, δὲν εἶχον ἐν τῇ πολιτικῇ ἰσχυρὸν συναίσθημα τῆς ὁμοφυλίας των, δὲν εἶχον ἀκόμη προσλάβει γενικῶς τὸ ἔπειτα ἀπὸ τῶν Περσικῶν κυρίως πολέμων ἐπικρατήσαν κοινὸν Ἑθνικὸν ὄνομα Ἑλληνες καὶ ὁμοίαζον πρὸς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην, διηρημένην ὡσαύτως εἰς ἀντίπαλα κράτη λαῶν οὐ μόνον ὁμοφύλων τὸ πλεῖστον ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὁμογλώσσων ἢ ὀλίγων διαφερόντων γλωσσικῶς. Ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι σήμερον διακρίνονται εἰς Γάλλους, Ἄγγλους, Ἰταλούς, Ρωμύνους, Σέρβους, Βουλγάρους, Τσεχοσλοβάκους κ.λ.π. χωρὶς νὰ κατορθώωσι νὰ χωνεύσωσι τὴν ἰδέαν τῆς Πανευρώπης, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἑλληνες τότε διεκρίνοντο εἰς Ἀθηναίους, Μεγαρεῖς, Ἡλείους, Ἀργεῖους, Κορινθίους, Φωκεῖς, Θεσσαλοὺς κ.λ.π. καὶ εἰς ἔτι μικροτέρας ἐνότητας, ὡς Θεσπιεῖς, Πλαταιεῖς, Θηβαίους κ.λ.π. Αὐτὸ τοῦτο συνέβαινε καὶ ἐν Μακεδονίᾳ πρότερον. Οἱ Μακεδόνες διεκρίνοντο εἰς Πελαγόνας, Λυγκήστας, Ὀρέστας, Ἐλειμιώτας, Ἀλμῶπας κ.λ.π., μέχρις οὔτου ὁ Ἀλέξανδρος Α΄, ὁ ἐπιλεγόμενος Φιλέλλην, καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἤνωσαν διὰ τῆς βίας τὰ φύλα ταῦτα εἰς ἐν κοινὸν κράτος καὶ ἔθνος, ἐφ' οὗ ἐξετάθη τὸ ὄνομα Μακεδονία καὶ Μακεδόνες ἢ Μακεδνοὶ ἦτοι μακρουλοὶ, ὑψηλοὶ. Τὸ κράτος τοῦτο ὁμοίαζε πρὸς τὴν προπολεμικὴν Γερμανίαν, ἣτις ἐνῶ ἦτο αὐτοκρατορία, διετήρει, ὅμως καὶ τοὺς Βασιλεῖς καὶ τοὺς Δοῦκας τῶν ὁμοσπόνδων Κρατῶν: οὕτω καὶ τὰ ὑποτελῆ ὁμόσπονδα κράτη τῆς Μακεδονίας «βασιλεῖς εἶχον καθ' ἑαυτὰ» ἀλλ' ἦσαν «σύμμαχα καὶ ὑπήκοα» κατὰ τὸν Θουκυδίδην τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως.

Πῶς ἐσχηματίσθη τὸ κράτος τοῦτο; Ὅλαι αἱ παραδόσεις ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ὀρέστας, τὸ δυτικώτατον δηλ. τοῦτο Μακεδονικὸν κρατείδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος, παρὰ τὴν σημερινὴν Χρούπισταν. Ἡ πεδιάς ἐκεῖ ἐλέγετο Ἀργεσταῖον πεδῖον, οἱ δὲ κάτοικοι Ἀργέσται (ἄχι Ἀργεῖοι), ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς Κύρρου παρὰ τὴν Πέλλαν Κυρρηῖται, τῆς Κράννου ἐν Ἑορδαίᾳ Κραννέσται, τῆς Λύγκου Λυγκῆσται τοῦ Δίου Διέσται, τοῦ Ὄρους Ὀρέσται¹. Φαίνεται, ὅτι τὰ ἐπισφαλῆ σύνορα τοῦ Ἄργους πρὸς νότον, πρὸς τοὺς Ἑλιμιώτας, κατὰ τὴν σημερινὴν Ἀνασελίτσαν ἐγένοντο μεταξύ τῶν δύο γειτόνων αἰτία πολέμων, οἵτινες κάποτε θὰ κατέληξαν εἰς ὀριστικὴν ἦταν καὶ ὁμόσπονδον ὑπόταξιν τῶν Ἑλιμιωτῶν. Τὸ δυναδικὸν τοῦτο κράτος ἔπειτα θὰ ἐξετάθη πρὸς τὴν Ἑορδιαν τῶν Καϊλαρίων. Οἱ ἀγῶνες ἐνταῦθα θὰ ἦσαν σκληροί· μάρτυς πιθανὸν θὰ ἦτο τὸ Νταούλ - Δερβὲν τῆς Κλεισούρας καὶ διὰ τοῦτο ἡ τύχη τῶν Ἑορδῶν ὑπῆρξεν οἰκτρὰ. Κατὰ τὸν Θουκυδίδη, ἄλλοι τούτων ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἐξεπατρίσθησαν. Ὁμαλώτερον, φαίνεται, προσηρητήθησαν οἱ Λυγκῆσται τῆς Φλωρίνης. Γενόμενοι οὕτω κύριοι καὶ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἀργεάδαι βασιλεῖς, ἴσως δὲ καὶ τῆς Πιερίας δεξιὰ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ἀλιάκμονος, δὲν εἶχον ἀξιόλογα ἐμπόδια νὰ φθάσωσιν εἰς τὰς Αἰγὰς, ἦτοι εἰς τὴν Ἑδεσσαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὑμνουμένας φυσικὰς καλλονὰς καὶ διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ ὄρεινου κράτους ἀνατολικώτερον ἐπὶ τοὺς πεδινοὺς ἐπεβάλλετο ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐδῶ λοιπὸν ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα, καὶ εἶναι ζήτημα μόνον, ἂν πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου ἦ συγχρόνως

¹ Ἐξ αὐτῆς τῆς παλαιᾶς καταλήξεως — στῆς ἦ — στας κατάγεται καὶ ἡ σημερινὴ τοπικῶν ὀνομάτων κατάληξις — στα, ὡς Σιάπιστα κτλ. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς νομίζεται ἰλλυρικὴ καὶ παρεβλήθη πρὸς τὸ Este τῆς βορείου Ἰταλίας, ἡ δολοπικὴ ἀπλῶς (πρβλ. Κάρυτος). Νομίζω ὀρθότερον, ὅτι εἶνε γενικῶς Ἑλληνικὴ (πρβλ. Γεραιστός Ὀγχηστός, Θυέστης, Ὠφελέστης, Πενέστης, (ἔθνος Ἐθνέσται ἀμφιβάλλεται ἂν ὑπῆρξε).

ἤ μετ' αὐτὸ ὑπετάγησαν οἱ πεδινοὶ τῆς Ἡμαθίας, ἦτοι τῆς ἀμυώδους πεδινῆς χώρας, ἣτις ἐξετείνετο ἐκείσε κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν.

Ἦτο δὲ τότε καὶ κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π. Χ. ἡ λεγομένη σήμερον πεδιάς τῶν Γενιτσῶν πολὺ στενοτέρα ἢ νῦν, διότι ἡ Λυδία ἢ Λουδία λίμνη ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τῆς θαλάσσης, ὃ δὲ πρὸς αὐτὴν συγχεόμενος εἰς τὸν κάτω ροῦν του ὁμώνυμος ποταμὸς Λουδίας ἦτο πλωτὸς καὶ ἡ Πέλλα ἦτο παραλία πόλις. Ὑστερον οἱ ποταμοὶ τὴν ἔκαμαν μεσόγειον, ὅπως κινδυνεύει νὰ πάθῃ τὸ ἴδιον τῶρα καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, ἂν δὲν παρατρέψωμεν τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ὅταν ὅμως ὁ Ἀρχέλαος ἔκαμε πρωτεύουσαν τῷ 412 π. Χ. τὴν Πέλλαν ἀντὶ τῶν Αἰγῶν, ἡ Πέλλα ἦτο πόλις παραλία καὶ διὰ τοῦτο ὁ προοδευτικὸς οὗτος βασιλεὺς τὴν ἐπροτίμησεν.

Ὁ Θουκυδίδης μᾶς ἀναφέρει καὶ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα Μακεδονικῶν ἐθναρίων, τὰ ὅποια ὑπέταξαν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Α' καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ (οὔτοι εἰς τὸν μεταξὺ 700 500 π. Χ. χρόνον) ἦτοι, πλὴν τῶν Πιέρων πρὸς Α. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλιάκμονος μέχρι Τεμπῶν, τοὺς Βοττιαίους πρὸς Α. τῆς Ἡμαθίας, τοὺς Παίονας κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀξιοῦ καὶ πρὸς τὴν Γευγελὴν ἦτοι κατὰ τὴν ἔπειτα Ἀμφαξίτιν, τοὺς Ἀλμῶπας τῆς σημερινῆς Καρατζόβας, πέραν δὲ τοῦ Ἀξιοῦ τοὺς Μύγδονας, τοὺς Ἠδῶνας, τοὺς Κρηστώνας καὶ τοὺς Βισάλτας μέχρι τοῦ Στρυμόνος. Τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἔθνη, ἅτινα κατεῖχον οἱ Πέρσαι, ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπετάχθησαν ὅταν οἱ Πέρσαι ἠττηθέντες καὶ καταστραφέντες, ἀπῆλθον καὶ τὰ ἀφῆκαν ἀπροστάτευτα καὶ εὐκόλον λείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Εἶχον δὲ μεγάλην σπουδαιότητα, διότι οὕτω ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος τῶν μακεδονικῶν χρυσαυρυχείων καὶ ἀργυραυρυχείων τοῦ Δυσῶρου ὄρους, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται ἡ ὕλη τῶν σφζομένων νομισμάτων του.

Ὡς κυρίως Μακεδόνας ὅμως, ὡς κυρίους δημιουργοὺς τοῦ κράτους τούτου ὁ Θουκυδίδης λέγει τοὺς Ἐλειμιώτας, τοὺς Ὀρέστας, οὓς ὑπονοεῖ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας αὐτῶν (Τημενίδαι — Ἀργεάδαι — βασιλεῖς τοῦ Ἀργους),

τούς Λυγκήστας «καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ξύμμαχα μὲν ἔστι τούτοις καὶ ὑπήκοα, βασιλείας δ' ἔχει καθ' αὐτά». Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην μάλιστα μανθάνομεν, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλειμίας, ὡς εἴπωμεν τοῦ Παλαιοκάστρου τῆς Καισαρειᾶς πρὸς νότον τῆς Κοζᾶνης, ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀρχελαίου, βασιλέως τῆς ὅλης Μακεδονίας, ὅπως δηλ. ὁ μέγας δούξ τοῦ Σάξ Μάινιγγεν ἐν Γερμανίᾳ ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου ἢ ἐπὶ ἀδελφῇ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἡ δὲ Εὐρυδίχη ἢ σύζυγος τοῦ Ἀμύντου, μήτηρ δὲ τοῦ Φιλίππου καὶ μᾶμμη τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦτο ἐγγόνη τοῦ Ἀρραβαίου ἡγεμόνος τῶν Λυγκηστῶν.

*
* *

Ἄλλὰ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἅτινα καταλέγει ὁ Θουκυδίδης εἰς τοὺς κυρίως Μακεδόνας, τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Μεγάλου κράτους;

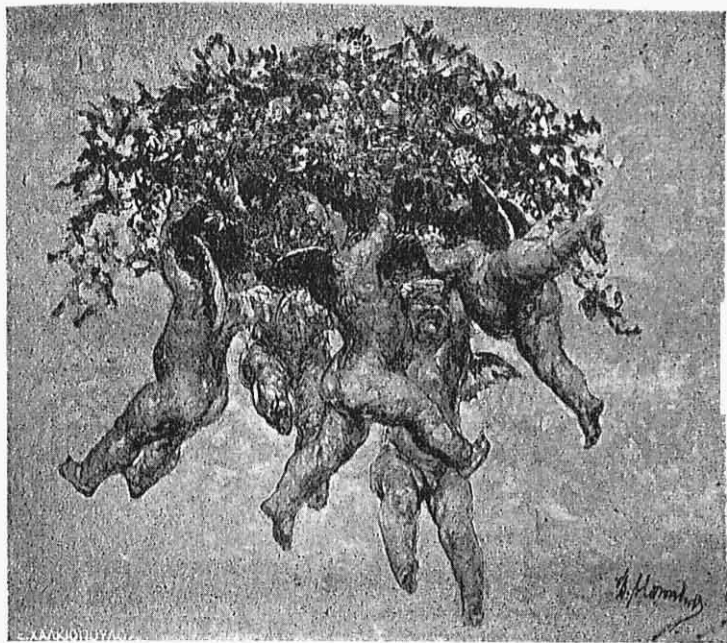
Ἀναμφισβητήτως μεταξὺ τούτων πρῶτοι ἦσαν οἱ Πελαγόνες, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἦτο συγγενὲς πρὸς τὸ τοῦ πελάγους καὶ τῶν Πελασγῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγινε ἐκ τοῦ Πελαγ-σ-γοὶ πελασγοὶ ὡς ἐκ τοῦ μίγνυμι ἔγινε μίγ-σ-γο μίσγω, ἐκ τοῦ λίγ-σ-γος λίσγος, ἐκ τοῦ (σ)φάγ-σ-γανον, φάσγανον. Ἄλλὰ τί σημαίνει πέλαγος; Ἡ ρίζα πέλαγ ἢ πλαγ εἶναι ἢ αὐτὴ τῇ πλακ (γερμ flach), ἐξ ἧς γίνεται ἢ λέξις πλάξ, ὥστε πέλαγος σημαίνει τι ἐπίπεδον, πλακῶδες, ἴσιωμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἐξ ὕδατος ἀλλὰ καὶ ἐκ γῆς. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἔλεγον χαρακτηριστικῶς «ἄλὸς πέλαγος» (Ὀδύσσεια, Εὐριπίδης), «πόντιον πέλαγος» (Πίνδ.), «πέλαγος θαλάσσης» (Ἀπολ. Ρόδ.). Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ ἐγνώριζον τὴν προέλευσιν τῆς σημασίας ταύτης τῆς λέξεως καὶ διὰ τοῦτο τὸ πέλαγος μετέφραζον ἢ ἔλεγον κατὰ μίμησιν aequor (ἐκ τοῦ aequus = ἴσος), ἴσιωμα, πεδιάδα θαλασσίαν. Ἐπομένως πελασγοὶ εἶναι λέξις Ἑλληνικὴ δηλοῦσα τοὺς πεδινούς, τοὺς καμπίσιους ἀσχέτως πρὸς τὴν φυλετικὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν πελασγοὶ τῆς Θεσσαλίας οἱ κατοικοῦντες τὴν πελασγιώτιδα κατὰ τὴν Λάρισσαν, ἦτοι τὸ πελασγικὸν Ἄργος, ὡς ὠνομάσθη ἡ πόλις, ὅτε Μακεδνοὶ Ὅρέσται κατερχόμενοι πρὸς νότον ἔκτισαν αὐτὸ ὁμόνυμον πρὸς τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν φίλην πατρίδα, ὡς πράττουσι καὶ νῦν οἱ πρόσφυγες. Ἡ διαφορὰ πρὸς τοὺς νῦν πρόσφυγας εἶναι, ὅτι οἱ Μακεδνοὶ δὲν εἶχον ἐκρίζωθῆ ἐκ Μακεδονίας, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία εὐρίσκει αὐτοὺς καὶ ἔπειτα ἐκεῖ, ὥστε φαίνεται ὅτι ἐν μέρει λόγοι ὑπερπληθυσμοῦ καὶ ἀναζήτησις εὐρυχωρίας, ἐν μέρει πίεσις βορειοτέρων λαῶν ὥθησαν πλήθη τινὰ αὐτῶν πρὸς νότον.

Ἄλλ' ὅ,τι εἶναι Πελασγοί, αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ Πελαγόνες. Ὁ Ὀμηρος γινώσκει τὸν Πηλεγόνα ὡς ἄμεσον ἔγγονον τοῦ Ἀξιοῦ καὶ γενάρχην τῶν Παιόνων, τῶν παροχθίων κατοίκων τοῦ Ἀξιοῦ, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ Ἐριγὼν τῆς Πελαγονίας· διὰ τούτου δ' ἐπεκοινώνουν καὶ συνεδέοντο αἱ συγγενεῖς φυλαὶ Πελαγόνων καὶ Παιόνων. Συνεδέοντο δὲ τόσον στενῶς, ὥστε πιθανώτατα ὁ Λίβιος ὀνομάζει τὸ Ντεμίρκαπου φαυx Pelagoniae δηλ. στενὰ τῆς Πελαγονίας. Ἑλληνικώτατα εἶναι τὰ ὀνόματα παλαιῶν τῆς Παιονίας πόλεων Ἀμυδῶν, Εὐρωπος, Ἀταλάντη κλπ. Ὅπως οἱ Πελασγοὶ κατόικουν πεδιάδα οὕτω καὶ οἱ Πελαγόνες κατόικουν τὴν πεδιάδα τοῦ Μοναστηρίου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡράκλειαν. Τὸ ὄνομα τῶν Πελαγόνων ἐσηματίσθη διὰ τῆς καταλήξεως ὠν, τὸ δὲ τῶν Πελασγῶν διὰ τῆς -κος, διότι γλωσσικῶς διήλθε διὰ τῆς μορφῆς Πελαγσκοὶ (λίγσκος, μίγσκω κλπ., πρβλ. διδάσκω, θνήσκω κλπ.).

Οἱ Πελαγόνες λοιπὸν εἶναι ἐν τῶν ἐπάνωθεν ἦτοι ἐν τῇ μεσογείᾳ πρὸς βορρᾶν ἔθνῶν Μακεδονικοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ ὀνόματος. Εὐνόητον λοιπὸν, διατὶ ἀπόσπασμά τι τοῦ Στράβωνος λέγει, ὅτι πρότερον ἢ Πελαγονίᾳ ἐκαλεῖτο Ὅρεστία· οἱ Ὅρέσται θὰ εἶχον ὑποτάξει καὶ τοὺς Πελαγόνας.

Ὁ Θουκυδίδης ὁμως θέλει περισσότερα τοιαῦτα ἔθνη, διότι ὁμιλεῖ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Τίνα εἶναι τὰ ἄλλα; Ἐν ἄλλο ἔθνος πρέπει νὰ εἶναι οἱ Δουρίορες ἢ Δευ-

Δ. ΜΤΙΣΚΙΝΗ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

ριοπες ἢ Δερριοπες, τῶν ὁποίων ἡ πρωτεύουσα Δευρίοπος ἦτο παρὰ τὸ χωρίον Ἰσεπίγκοβο 5 ὥρας βορείως τοῦ Μοναστηρίου καὶ 2½ νοτιοδυτικῶς τοῦ Πριλάπου (Περλεπέ). Οἱ Δουριοπες εἶναι γνωστοὶ κυρίως ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅτε μάλιστα αἱ ἐπιγραφαὶ ὀνομάζουσιν αὐτοὺς Δερριοπας. Ἀλλὰ τὰ σοφζόμενα χειρόγραφα τοῦ Στράβωνος λέγουσι Δευρίοπας, ὃ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀνέγνωσεν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ χειρόγραφο τοῦ Στράβωνος, ἅτινα εἶχον τὸν τύπον Δουριοπες. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλως ὑπέστη μεταβολὴν τὸ ὄνομα, οὗ ὁ ἀρχικὸς τύπος ἦτο Δουριοπες.

Ἀλλὰ Δουριοψ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Δρύοψ (= δασόβιος ἢ ὄρεινός) καὶ Δωριεύς. Δρυοπις ἐλέγετο ἢ μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ χώρα ἢ ἔπειτα γνωστὴ Δωρίς, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Γραβιὰ καὶ ὁ Μπράλλος. Δούρατα καὶ δόρατα λέγει ὁ Ὅμηρος. Δωρίς γίνεται ἐκ τοῦ δόρου ὡς γωνία ἐκ τοῦ γόνυ. Δωρικλῆς, Δωρίμαχος εἶνε ὁ μαχόμενος καὶ δοξαζόμενος διὰ τοῦ δόρατος. Τὸ ὄνομα Δουριοψ ἔχει μορφήν ἀρχαϊκὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰδιάζει εἰς ἀρχαϊκὰ ἔθνικα τῆς Βορείου Ἑλλάδος (Δρύοπες, Δόλοπες, Ἑλλοπες, οἵτινες εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Ἑλλοὺς ἢ Ἑλληνας, Οἴνοπες, Ἀλμῶπες ἐν Μακεδονίᾳ — πρβλ. καὶ τὸ βασιλικὸν Μακεδονικὸν ὄνομα Ἀέροπος, ὅπερ ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἡρόδ). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς τῶν Δουριόπων πρέπει νὰ εἶναι παλαιὸς ἐκεῖ ἑπάνω, ἡ δὲ ἱστορία τῆς Μακεδονίας, τόσοσ ἐλλιπὴς καὶ χασματώδης ἐν γένει, δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ πρὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς δὲν ὁμιλεῖ καὶ περὶ πλείστων ἄλλων σπουδαιοτάτων πραγμάτων. Μία πόλις τῶν Δουριόπων, αἱ Ἀλαλκομεναί, ἔχει ἑλληνικώτατον ὄνομα εὐρισκόμενον καὶ ἐν Βοιωτίᾳ.

Ἄλλος τις λαὸς φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ Ἑγγελεῖς, ἢ Ἑγγέλειοι ἢ Ἑγγελᾶνες, τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν διασπάρτους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ἀλλ' οἵτινες φαίνονται ὅτι ἐξετείνοντο καὶ περὶ τὴν Ἀχρίδα, ὅπου ἔπειτα ἐπεκράτησαν οἱ Δασσαρηῆται. Πλησίον τῆς Λυχνίτιδος ἢ Λυχνιδίας λίμνης ἦτο ἡ πόλις αὕτη ἔχουσα τὸ ὄνομα Λυχνι-

δὸς καὶ ἐπιστεύετο ὡς κτίσμα τοῦ Κάδμου, ὅστις εἶχε φύγει δῆθεν ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας πρὸς τοὺς Ἑγγελεῖς. Παρὰ τὴν λίμνην ὑπῆρχε πόλις Ἑγγελαῖνες, (ἴσως κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἑχλὶν τουρκιστὶ ἢ Λὲν ἀλβανιστὶ). Ἡ κατάληξις — ἄν, — ἄνος εἶνε παλαιότατος συρμός τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς δεικνύουσιν ὀνόματα παλαιωτάτων ἑλληνικῶν φύλων π.χ. Ἀκαρῶνες, Εὐρυτᾶνες, Δυμᾶνες, Ἀζᾶνες κ. ἄ. Ἄλλη πόλις αὐτόθι ἐκαλεῖτο Βοιοί, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ὡς καὶ τὸ τοῦ ἐκεῖθεν κατερχομένου Βοίου ὄρους μᾶς δεικνύουσι πόθεν κατῆλθον οἱ Βοιωτοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ὄνομα Ἑγγελεῖς ἢ Ἑγγελαῖνες ἢ Ἑγγέλειοι εἶναι πρόσφορον κατοίκους παραλιμνίου χώρας καὶ ἑλληνικὸν τὴν ρίζαν ὡς εἶναι ἑλληνικὸν καὶ τὸ τῆς Λυχνιδίας ἢ Λυχνιτιδος.

Οὕτω λοιπὸν οἱ ὄρειοὶ Μακεδνοὶ τοῦ ὄροπεδίου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, οἱ ὑψηλόσωμοι, ὡς εἶναι καὶ σήμερον, ἴδρυσαν τὸ μέγα Μακεδονικὸν κράτος.

*
* *

Πότε ὑπετάχθησαν τὰ ἐπάνωθεν ἔθνη ταῦτα ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι 700-500 π.Χ. περίπου καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐβασίλευσαν οἱ πρόγονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄; Τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς πρὸς τὸ βορειότατον ἴσως Μακεδονικὸν ἔθνος ὁρίζεται πιθανῶς μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἐκ τινος σπουδαιοτάτου εὐρήματος ἀρχαιολογικοῦ, τυχαίως ἐπιτευχθέντος τῷ 1918 ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὴν Πελαγονίαν Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἐπισκευαζομένης τότε τῆς ὁδοῦ Ἀχρίδος - Κιτσέβου, εὐρέθησαν εἰς ἀπόστασιν 3,5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Ἀχρίδος καὶ δύο νοτίως τοῦ χωρίου Τρεμπένιστα ἑπτὰ μεγάλοι σύγχρονοι πάντες καὶ πλουσιώτατοι τάφοι ἑπτὰ πολεμιστῶν, ἔχοντες ὡς κτερίσματα θαυμαστὰ χαλκᾶ ἄγγεῖα ἑλληνικῆς κατασκευῆς, κατὰ κόσμητα πολλὰ καὶ δι' ἀναγλύφων ἀκόμη, πολύτιμα καὶ μοναδικὰ κατάλοιπα τῆς ἀρχαιότητος. Πλὴν τούτων εὐρέθησαν καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐπίχρυσα ἄγγεῖα καὶ κοσμήματα, πολλὰ δὲ ἄλλα χρυσᾶ, μετὰ τῶν ὁποίων δύο προσωπίδες χρυσαῖ

καὶ μία χεὶρ. Καὶ τὰ κράνη τῶν πολεμιστῶν, ἐπέισακτα πιθωνῶς, ἦσαν κεκοσμημένα ἔπειτα ἐν Μακεδονίᾳ διὰ ταινιῶν χρυσῶν ἔχουσῶν ἐμπαιστὰ κοσμήματα. Τὰ ξίφη καὶ αἱ σάρισσαι ἦσαν σιδηραῖ, αἱ ἀσπίδες χαλκαῖ ἦτοι ἐπίχαλκοι κατακόσμητοι. Περόναι ἀργυραῖ, ἐλίχρσοι, ἀλυσίδες ὅμοιαι καὶ πολλὰ ἄλλα κτερίσματα ἐξ ἠλέκτρου καὶ ἄλλων ὑλῶν καὶ τινὰ τεθραυσμένα πῆλινα ἑλληνικὰ ἀγγεῖα συνεπλήρουν τὸν ἐξαιρετικὸν πλοῦτον τῶν τάφων, ἀποτελοῦντα σήμερον ἀγλαΐσμα τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου τῆς Σόφιας. Ἐκ τούτων παρέχομεν ἐνταῦθα εἰκόνας τινὰς πρὸς ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ εὐρήματος.

Ἀναμφισβητήτως πρόκειται περὶ ἡγεμονικῶν νεκρῶν πεσόντων ἐν πολέμῳ περὶ τὸ 520 π. Χ., (ἡ χρονολογία προκύπτει ἐκ τῆς τεχντροπίας τῶν εὐρημάτων), ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Ἀμύντας ὁ Α΄, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄. Βασιλεῖς δὲν ἦσαν, ἂν εἶναι ἀληθὴς ἡ παράδοσις, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ κράτους τῶν Αἰγῶν περὶ τὸ 700 ἔδει νὰ θάπτονται ἐν Αἰγαῖς. Ἀλλὰ ὁ πλοῦτος τῶν κτερισμάτων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξῆλθεν ἐξ οἴκου κοινῶν θνητῶν, οὐδ' ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλέως τινὸς τῶν συμμάχων καὶ ὑπηκόων ἐθνῶν, ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν γεωργικὰ καὶ ποιμενικὰ, κατὰ κόμας τὸ πλεῖστον ὤκισμένα καὶ ἄνευ τετειχισμένων πόλεων, αἵτινες νὰ δύνανται νὰ εἶναι θησαυροφυλάκια ἀσφαλῆ. Διότι ἀληθῶς ἂν ἐξαιρέση τις τὸ τεῖχος τῶν Δουπιάκων τῆς λίμνης τῆς Καστορίας, οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν ἀξιόμαχον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶνε λίαν μικρόν.

Ὁ πλοῦτος τῶν ἐπτά τάφων ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς πρωτευούσης τοῦ μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους, ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῶν Αἰγῶν. Μόνον ἐκεῖ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκείται ὁ τηλικούτος κειμήλιος πλοῦτος καὶ ὁ ἄλλος, ὃν προϋποθέτουσι τὰ κτερίσματα τῶν νεκρῶν ὡς ὑπόλοιπον χάριν τῶν ζώντων. Ἴσως τινὲς ἦσαν μέλη τοῦ βασιλεύοντος ἐν Αἰγαῖς οἴκου, ἀλλ' ἴσως καὶ τινες ἦσαν ὑποτελεῖς ἡγεμόνες. Ἡ εὐρεθεῖσα χρυσὴ χεὶρ ἔχει καὶ δακτύλιον, ἀπὸ δὲ τὰ γεγονότα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου γνωρί-

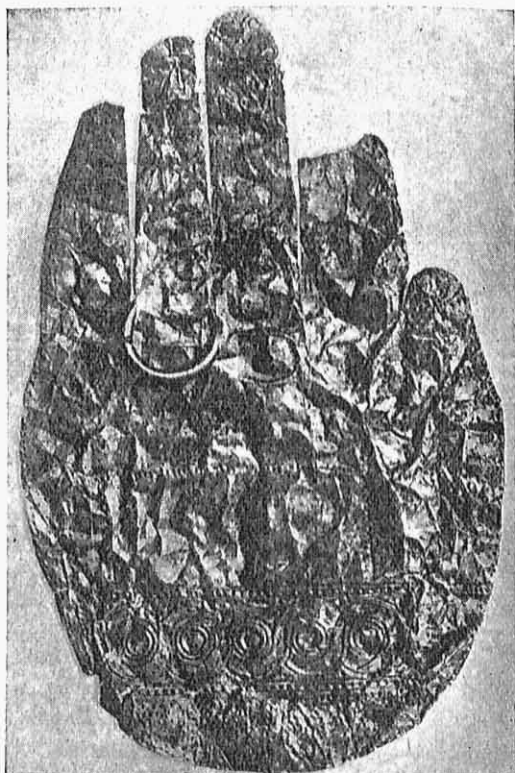
ζομεν, ὅτι ὁ δακτύλιος ἦτο σύμβολον ἔξουσίας. Ἴσως ὁ φορῶν ἦτό τις τῶν συμμάχων καὶ ὑπηκόων βασιλέων συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Αἰγῶν. Οἱ ἑπτὰ νεκροί, ταφέντες μετὰ τοσούτου πλούτου, προφανῶς ἔκειντο ἐν φιλία ἢ κάλλιον ἐν οὐχὶ ἀλλοτρίᾳ χώρᾳ. Πιθανῶς εἶχεν ὑποταχθῆ

Εἰκ. 1.— Χρυσὴ ἡγεμόνος προσωπίς νεκρική τοῦ τάφ. I.

αὕτη ἀκριβῶς διὰ τῆς νικηφόρου μάχης, ἐν ἣ ἔπεσον οὗτοι περὶ τὸ 520 π. Χ. Ἄλλ' εἶναι δυνατόν ἢ μὲν ὑπόταξις τῆς χώρας νὰ εἶχε γίνει πρότερον, οἱ δὲ ἑπτὰ νεκροὶ νὰ ἔπεσον ἀμυνόμενοι νικηφόρως ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ τινος βαρβαρικῆς εἰσβολῆς. Πάντως τὸ ἀπαραβίαστον τῶν πλουσίων τάφων

εἶναι τεκμήριον, ὅτι τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ὀρύξεως αὐτῶν καθ' ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, μέχρις ὅτου ἐλησμονή-

Εἰκ. 2. — Τάφ. I. Χρυσὴ χεὶρ μετὰ δακτυλίων.

θησαν, ἡ χώρα ἦτο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῶν Μακεδόνων, ἡ δὲ θέσις τῶν τάφων, πιθανῶς θέσις τῆς μάχης, ἐν ἣ ἔπεσον οἱ ἑπτὰ ἔνδοξοι ἡγεμονικοὶ νεκροί, εἶναι τὸ κατώτατον πρὸς

βορρᾶν ὄριον τῆς χώρας, ἐν ἣ ἔξετείνοντο τὰ ἄλλα γνήσια Μακεδονικὰ ἔθνη ἐπάνωθεν, τὰ σύμμαχα καὶ ὑπήκοα τῶν Αἰγῶν, τὸ κατώτατον δηλ. σύνορον τοῦ μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους. Ἀκόμη ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες παρέλαβον τὰ πατροπαράδοτα σύνορα τῆς χώρας παρὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, ὁ ὑπεράνω τῆς Λυχνιδου Πυλῶν, δι' οὗ διήρχετο ἔπειτα ἡ Ἐγνατία ὁδός, ἦτο ὁ «τόπος» ὁ χωρίζων τὴν Ἰλυρίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πολύβιος, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ ὡς ἀγνοοῦντα τὴν πολιτικὴν καὶ ἐθνολογικὴν γεωγραφίαν τῶν χρόνων του. Διὰ τοῦ εὐρήματος ὁμως τούτου τῆς Τρεμπένιστας, τώρα τὸ πρῶτον μανθάνομεν ἀκριβέστερον καὶ θετικώτερον, τί ἐστοίχισαν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν οἱ αἰῶνες τῶν ἔπειτα ἱστορικῶν περιπετειῶν καὶ κολοβώσεων αὐτοῦ.

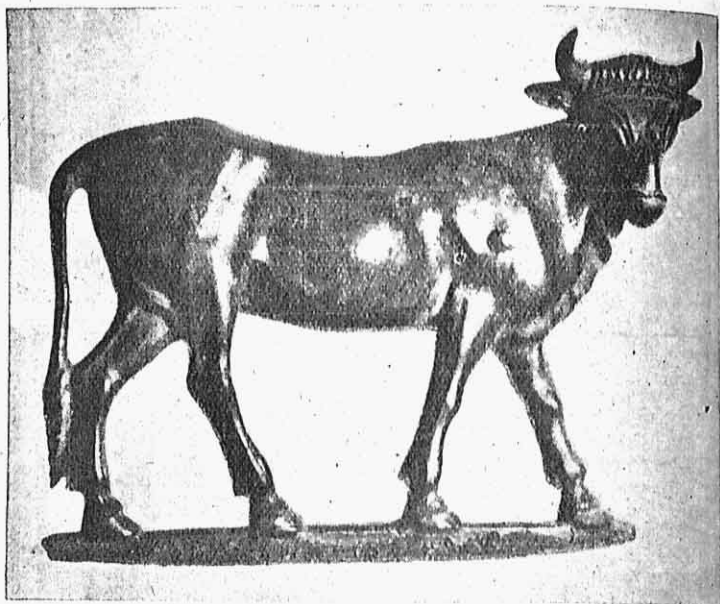
*
* *

Τὰ ἀνωτέρω γίνονται εὐκρινέστερα διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν κατὰ τὸν τελευταῖον μέγαν πόλεμον καὶ μετ' αὐτὸν γενομένων ἐν Μακεδονίᾳ ἀνασκαφῶν. Αὗται δεικνύουσι τὰ ἑξῆς:

1) Κατὰ τὸν νεολιθικὸν αἰῶνα πρὸ τοῦ 3000 περίπου π. Χ., ὅτε τὰ μέταλλα ἦσαν ἀκόμη ἀγνωστα, ἡ Μακεδονία κατῳκεῖτο ὑπὸ λαοῦ ἐλθόντος ἀπὸ Βορρᾶ ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Δουνάβεως, ὡς δεικνύουσι τὰ λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ.

2) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος (3000 περίπου π. Χ.), ἡ ἀπὸ τοῦ Στρουμόνος καὶ ἐντεῦθεν Μακεδονία καὶ ὅλη ἡ ἄλλη Ἑλλάς κατῳκήθη ὑπὸ λαοῦ Ἀσιατικοῦ, ὅστις κατέλιπεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἐτέρου πανταχοῦ τοπωνύμια διατηρηθέντα καὶ ἔπειτα (Σίνδος, Σιντική, Ὅσσα Θάσος, Ἀλίνδοια, Πίνδος, Ὀλυμπος, Λάρισσα, Αἰδηψός, Παρνασσός, Ὑμηττός, Κόρινθος, Κύθνος, Ἀράκυνθος, Κνωσός κλπ. κλπ.). Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ὁμοίαζε τὴν Τουρκικὴν, ἀλλ' ἦτο διαρκεστέρα καὶ ἀνέπτυξε πολιτισμὸν τινα ἀξιόλογον διὰ τοὺς τότε χρόνους.

3) Κατὰ τὰ μέσα τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος (περὶ τὸ 2000 π. Χ. καὶ ἔντεῦθεν) ἡ μὲν Χαλκιδικὴ δέχεται τὴν ἐπιδρομὴν Μικρασιατικοῦ λαοῦ, ἡ δὲ ἄλλη Μακεδονία καταλαμβάνεται ὑπὸ λαῶν ἔλθόντων ἐκ Βορρᾶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄξιου καὶ τῶν ὄρειων διαβάσεων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Μέρος

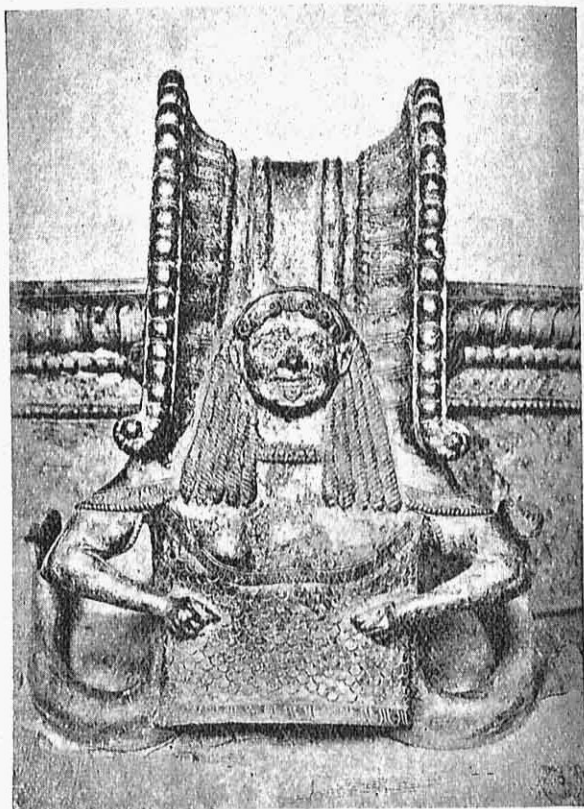

Εἰκ. 3.— Ἄγελάς χαλκῆ ἐξ 7 κοσμουσῶν τὸν λαιμὸν κρατῆρος τοῦ τάφ. I.

αὐτῶν εἰσέδυσσε πιθανώτατα εἰς Ἡπειρον διὰ τῶν ὄρειων διόδων τῆς ἔπειτα Ἰλλυρίας. Ἴσως οὗτοι πάντες νὰ ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ πάντως ἦσαν φορεῖς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, μέρος δ' αὐτῶν προῦχώρησε καὶ πρὸς νότον εἰς Θεσσαλίαν καὶ Στερεάν καὶ ἔπειτα νοτιώτερον, ἐπιτρέψαν ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἐκεῖ ἑξά-

πλωσιν τοῦ διὰ θαλάσσης ἔλθόντος μικρασιατικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐποίει τὰ λεγόμενα μινύεια ἀγγεῖα. Μεταξὺ τῶν προχωρησάντων πρέπει νὰ ἦσαν οἱ λαοὶ οἱ γνωστοὶ ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν διότι δὲν εὐρίσκεται ἄλλη εὐκαιρία καθόδου αὐτῶν, κατὰ δὲ τὸν 14^{ον} αἰ. π. Χ. ἡ Ἀχαΐα ἀκμάζει κατὰ τὰς χετιτικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Μπογᾶς - κιοῖ τῆς Φρυγίας. Δὲν ἦτο δὲ δυνατόν τὰ ἑλληνικὰ ἐκεῖνα φύλα νὰ ἔλθωσιν ἄλλοθεν ἤτοι ἐξ Ἀσίας, ἐπειδὴ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Ν. Δ. Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν προελλήνων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἤτοι μὴ ἄριοι, οἱ δὲ τῆς ΒΑ, ἂν δὲν ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν νοτιωτέρων, ἀλλ' ὅμως ἀπετέλουν τὸ Χιτιτικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατὰ βᾶσιν δὲν ἦτο ἀρίας συστάσεως. Οἱ Ἰωνες διερχόμενοι ἐκ Θεσσαλίας ἔκτισαν τὴν Ἰωλκὸν (Ἰάων, ἰώνιος ὄλκος, ἤτοι μυχὸς ἀβαθῆς, εἰς ὃν ἀνέσυρον τὰ ἄνευ τρόπιδος πλοῖα) καὶ ἀπέτελεσαν τὴν πρωτοπορίαν τῶν ἀρίων ἤτοι Ἰνδοευρωπαϊκῶν φύλων, ἅτινα ἐκ τῆς Ἀσίας διὰ τῶν στεπεπῶν τῆς Ρωσίας εἶχον πλημμυρῆσει τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκεῖ ὡς ἐν εὐρείᾳ πατρίδι εἶχον διακριθῆ εἰς γλωσσικὰς καὶ ἐθνικὰς ὁμοφυλίας. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ κοιτὶς τῶν Ἑλληνικῶν φύλων θὰ ἦτο ἡ Οὐγγαρία ἴσως καὶ αἱ κοιλάδες τῶν νοτιωτέρων παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως. Ἡ πρωτοπορία ἐκεῖνη πολεμικῶν στιφῶν, ἣτις πιθανῶς κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα κατ' ἄλλεπάλληλα κύματα μέχρι τοῦ 1600, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν ἐκεῖ καὶ κυρίως ἐν*Κρήτῃ ἀκμάζοντα προελληνικὸν πολιτισμὸν καὶ κατὰ πρωτοβουλίαν ἰσχυρὰν τῶν παραμεινάντων πεπολιτισμένων παλαιῶν κατοίκων ἀνέπτυξε τὴν λεγομένην σήμερον μυκηναϊκὴν τέχνην, ἣν ἠγνόουν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ παραμείναντες καθυστερημένοι ὁμόφυλοι καὶ ὁμόγλωσσοι αὐτῶν. Οὐραγοὶ τῆς πρὸς νότον κινήσεως ταύτης ἦσαν οἱ Δωριεῖς, οἵτινες παρέμειναν ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τὴν Ὀσσαν καὶ τὸν Ὀλυμπον, γνωστοὶ καὶ ἐπὶ Ἡροδότου ὡς Μακεδνὸν ἔθνος, ἤτοι ὡς τμῆμα τοῦ Μακεδονικοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν εἶχον κατέλθει οὗτοι ἦσαν οἱ κτίσται τοῦ Πελαγικοῦ Ἄργους παρὰ τὴν Λάρισσαν. Ἀρχαιολόγοι τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ πρώτη κατοικία τούτων τῶν Μακεδνῶν

Δωριέων εἶναι ἢ Φθιώτις καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἐβάδισαν οὗτοι πρὸς τὸν Ὀλυμπόν. Ἡ πλάνη προέρχεται ἐκ τοῦ Ἡροδό.

Εικ. 1.—Ἡ λαβὴ τοῦ αὐτοῦ κρατήρος (πρὸς. εικ. 3).

του, ὅστις, πιστεύσας ὅτι μόνον οἱ Δωριεῖς ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἀναμείξας μυθολογίαν μετὰ τῆς ἱστορίας, ἐτοποθέτησεν

αὐτοὺς εἰς τὴν Φθιώτιν, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔδρασεν ὁ Δευκαλίων, ὁ πατὴρ τοῦ Ἑλληνος, γενάρχου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι τὰ μετὰ τὴν εὐσεβῆ ταύτην τοποθέτησιν λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου εἶνε ἡ ἀληθῆς ἱστορία, εἰ καὶ δὲν εἶνε ὀλόκληρος.

4) Ἐνῶ ἡ πρωτοπορία ἐκείνη κατήρχετο πρὸς νότον, οἱ ἐν Μακεδονίᾳ παραμείναντες ὁμόφυλοι των, κτίσαντες ἤδη τὰς πόλεις Ἀμυδῶνα, Εὐρωπον, Ἀταλάντην, Ἀλαλκομενάς Ἐγγελάνας κ. ἄ., ὑπέταξαν καὶ τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν Στρυμόνα Μακεδονίαν. Τότε ἐγνώρισαν καὶ τὸν σίδηρον διὰ πρώτην φοράν (μετὰ τὸ 1600 π. Χ. περίπου), ἤρχισαν δὲ καὶ θαλασσίαν διὰ τοῦ Θερμαίου κόλπου ἐπιμειξίαν πρὸς τοὺς νοτίους ὁμοφύλους, οἵτινες ἔρχονται ἐκ νότου ὡς ἔμποροι καὶ φέρουσι μυκηναϊκῆς τέχνης ἀγγεῖα εἰς τοὺς πλησίον τῆς θαλάσσης κυρίως συνοικισμούς, μεταδίδουσι δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ στοιχεῖα τοῦ προηγμένου πολιτισμοῦ των περὶ τὸ 1350.

5) Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1150 π. Χ. παροδικὴ τις ἐπιδρομὴ βορείων πάλιν λαῶν φέρει καταστροφάς, καίουσα τοὺς συνοικισμούς περιφερειῶν τῆς κεντρικῆς, ὅσον ἐξ ἀνασκαφῶν γινώσκομεν, Μακεδονίας, καὶ οἱ κάτοικοι συνταράσσονται καὶ κινουῦνται πρὸς νότον ἰσχυραὶ αὐτῶν ἐξ ὅλης τῆς Μακεδονίας ὁμάδες, αἵτινες ὠθοῦσι τοὺς Δωριεῖς ἐκ τῆς Πελαγονίδος Θεσσαλίας ὡς πρωτοπόρους τῶρα τῆς νέας κινήσεως, τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Πίνδον, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ στενὴν πεδιάδα, τὴν Δρυοπίδα ἢ Δωρίδα. Ἐνταῦθα κτίζουσιν οὗτοι τέσσαρας κώμας, ὧν δύο ὠνόμασαν Πίνδον καὶ Βοιὸν εἰς ἀνάμνησιν προφανῶς παλαιῶν πατρίδων ἐν τῷ βορρᾷ, εἶτα δὲ προχωροῦσι χαμηλότερον καὶ εἰς Πελοπόννησον, ἐνθα ἀνατρέποντες τὰ ἀνθιῶντα μυκηναϊκὰ κράτη, κτίζουσι τρίτον Ἄργος. Ὅσον δὲ προὔχωρον οὗτοι, τόσον ἠκολούθουν οἱ ὀπισθεν ὠθοῦντες αὐτοὺς ὁμόφυλοι, διακρινόμενοι κατ' ἐθνάρια διὰ διαφόρων ὄνυμάτων καὶ καταλαμβάνοντες τὰς ἀμέσως ὀπισθεν τῶν προηγούμενων μενούσας κενὰς χώρας. Οὕτω ἔρχονται ἐν σειρᾷ τινι οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἡλεῖοι,

οἱ Ἀκαρναῖνες, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, οἱ Λοκροί, οἱ Μαλιεῖς
 τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ ἄλλοι καὶ τελευταῖοι, ἦτοι οὐρα-

Εἰκ. 5. — Πλαγία ὄψις τῆς λαβῆς εἰκ. 4.

γοὶ τῶρα, οἱ Θεσσαλοί. Οἱ λαοὶ οὗτοι πάντες δίδουσι τὰ ὀνό-
 ματά των εἰς τὰς καταλαμβανομένας χώρας τῆς Ἑλλάδος

(Αιτωλία, Φωκίς κλπ.), τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα μένουσιν ἐκεῖ ἔπειτα, ἐπειδὴ ἄλλη κίνησις λαῶν παραπλησίας σημασίας δὲν ἔγινεν ἔκτοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὴν Τουρκικὴν, ἣτις ἔμεινεν, ὅσον ἔμεινεν, ὡς ξένη καὶ ἀσυγχώρευτος τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς τελευταίας ἐκκαθαρίσεώς της.

Οἱ Θεσσαλοὶ ἦλθον ἐκ τῆς Θεσπρωτίας τῆς Ἠπείρου διὰ τῆς φυσικῆς διόδου τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Λάκμου (Μετσόβου) καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὴ αἰολικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιγραφῶν εἶνε πλείονα εἰς τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν. Διὰ τὰ ἐλθῶσι δ' ἐκεῖθεν, πρέπει ἢ ἀπὸ βορρᾶ πίεσις νὰ προῆλθεν ἐξ Ἰλλυρίας. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι μετὰ τὴν βύσιν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου δι' ἑλληνικῶν φύλων κατὰ τὸ 2000 π. Χ., ἐξετάθησαν βορειότερον αὐτῶν οἱ Ἰλλυριοί. Ὅπισθεν αὐτῶν θὰ ἦλθον οἱ Θραῖκες, διαχυθέντες κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω Μοισίαν καὶ τὴν πέραν τοῦ Δουναβέως χώραν καὶ τὴν ἱστορικὴν Θράκην, ὅθεν ἔπειτα ἀπώκισαν καὶ Μικρασιατικὰς χώρας.

Εἶνε μάλιστα πιθανόν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ φύλα εἶχον καταλάβει τότε ἐκτενεῖς χώρας καὶ βορειότερον τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἰλλυρία, τὰς χώρας δηλ., ὅσαι ἔφερον ἔπειτα ἐκεῖ τὸ ὄνομα τῶν παραλίων Ἐγγελέων, τῶν Ἐορδῶν καὶ τῶν Πενεστῶν, ἐπειδὴ τοὺς μὲν δύο πρώτους εὐρίσκομεν καὶ ἐντὸς τοῦ ἑλλ. Μακεδονικοῦ κράτους, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω, τὸν δὲ τρίτον εὐρίσκομεν ἔπειτα ἐν Θεσσαλίᾳ ὑποτεταγμένον. Φαίνεται, ὅτι οἱ βορειότατοι οὗτοι Ἕλληνες συνεθλίβησαν ὑπὸ τῶν Ἰλλυρῶν, αἱ χῶραι αὐτῶν κατελήφθησαν, ἀποτελέσασαι ὕστερον μῆλον ἔριδος μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, ὅσοι δ' ἔμειναν ἐν τῇ πατρίδι ἀφομοιώθησαν, ὥστε ἐκ τῆς παλαιοτάτης ταύτης ἱστορίας παρέμειναν μόνα τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα.

Ἄλλ' ἐν τῇ περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος περιόδῳ οἱ οὕτως ἰσχυρῶς ἐγκατεστημένοι Ἰλλυριοὶ πρὸς βορρᾶν τῶν Ἑλλήνων, ἐκινήθησαν πρὸς νότον καὶ νοτιοανατολικά, παραγαγόντες οὕτω τὴν νέαν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς νότον.

*

* *

Οἱ παραμείναντες ἐν Μακεδονίᾳ ὁμόφυλοι τῶν μετανα-

στευσάντων κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς τελευταίους ἐπιδρομεῖς καὶ ἐπανεκτίσαν τοὺς συνοικισμοὺς των ἕξακο-

Εικ. 6.— Τάφ. VI. Λαβὴ φιάλης ἢ ἀρυταίνης χαλκῆ.

λουθοῦντες τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν των, ὃν γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ

(Βαρδαρόφτσα, Βάρδινο, Κιλιντιρ κλπ.) καὶ εἰς τὸ Πάτελι καὶ τὸ Μπουμποῦστι τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὅμοιον πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν τελευταίων μεταναστῶν πρὸς νότον, τὸν Δωρικὸν πολιτισμὸν. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ διηρημένοι εἰς διάφορα φῦλα βασιλευόμενα (Ἐλιμιῶται, Ὀρέσται, Πελαγόνες, Βοττιαῖοι, Ἐορδοὶ κλπ.), ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι οἱ ἀποχωρισθέντες πρὸς νότον ὁμόφυλοι ἐγνώριζον ἔπειτα αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ 700 δηλ. ὅτε συνεπήχθη τὸ ἐνιαῖον Μακεδονικὸν κράτος, μᾶλλον ὡς Μακεδόνας γενικῶς. Πολὺ δὲν τοὺς ἐγνώριζον, διότι ἡ συγκοινωνία ὄπισθεν τῶν ὁρέων μεταξὺ νοτίων καὶ βορείων εἶχε διακοπῆ τώρα.

Οἱ τελευταῖοι μετανάσται ὑπῆρξαν δυσκίνητοι εἰς τὴν πρόοδον καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς θεμελιώσεως τοῦ ἠνωμένου Μακεδονικοῦ κράτους ἐπαναλαμβάνονται αἱ σχέσεις αἱ ἐμπορικαί, μαρτυρούμεναι διὰ τῆς παρουσίας τῶν λεγομένων κορινθιακῶν ἀγγείων εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ διὰ τῶν ἰδρυομένων ἐν Χαλκιδικῇ ἀποικιῶν.

Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Μακεδόνες βασιλευόμενοι ἐνοῦνται εἰς ἓν κράτος, καθ' ἃ ἐρρήθη ἀνωτέρω, οἱ νότιοι ὁμόφυλοι καταλύσαντες τὰς βασιλείας παραμένουσι διηρημένοι εἰς δημοκρατούμενα μικρὰ κράτη πόλεων, συντελοῦσης καὶ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τῆς χώρας, ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ μὴ ἔχοντες κατ' ἀρχὰς κοινὸν ὄνομα ἐθνικόν. Μόλις ἀπὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ἀρχίζει νὰ γενικεύηται τὸ ὄνομα Ἑλληνες, μεταδοθὲν ἐκ τῆς Φθίας ἢ Φθιώτιδος Ἀχαΐας, ἐνθα ἦτο ἡ Ἑλλάς, τὸ Ὀμηρικὸν κράτος τοῦ Ἀχιλλέως· ἢ δὲ γενίκευσις αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγίνε ἐκ τῆς πολυσημάντου τότε δελφικῆς ἀμφικτυονίας, ἐν ἣ εἶχον ὑπεροχὴν τινα οἱ Ἑλληνες Φθιώται, ἀφ' οὔ ἡ ἀμφικτυονία, πρὶν μετατεθῆ εἰς Δελφούς, εἶχεν ἰδρυθῆ παρὰ τὰς Πύλας ἢ — ἐκ τῶν ἐκεῖ Θερωῶν πηγῶν — Θερμοπύλας λεγομένας, ἐνθα ἐγένετο καὶ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους ἡ ἐτέρα σύνοδος τῶν ἀμφικτυόνων (ἠρινὰ πυλαία ἐν Δελφοῖς, ὀπωρινὰ πυλαία ἐν Ἀνθίλῃ τῶν Θερμοπυλῶν). Ἐπεκράτησε δὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες κυρίως ἕνεκα ἔξωτερικῶν κινδύνων γενικῶν, καθ' οὓς οἱ νότιοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι εἶναι ὁμόφυλοι, ὁμό-

γλωσσοι, ὁμόθησκοι, ὁμοήθεις. Τότε ἤνοῦντο πάντες οἱ κοινωνοῦντες τῆς ἐν τῇ Φθιωτικῇ Ἑλλάδι ἀμφικτιονίας, οἱ Ἕλληνες. Κυριωτάτη τοιαύτη περίστασις ὑπῆρξαν οἱ

Εικ. 7.—Τάφ. III. Χαλκοῦν κράνος. Αἱ παρυφαὶ κοσμοῦνται διὰ χρυσοῦν ταινιῶν.

Περσικοὶ πόλεμοι. Ἐκτοτε ἐπεκράτησε νὰ λέγονται πάντες Ἕλληνες, διότι καὶ πάντες μετεῖχον τῆς Ἀμφικτιονίας. Ὅταν δ' οἱ ἔπειτα συγγραφεῖς ἐφαρμόζωσι τὸ ἔθνικόν

τοῦτο ὄνομα καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους, κάμνουν ἀναχρονισμόν.

Ἄλλὰ καθ' ὃν χρόνον οὕτως ἐξειλίσσοντο τὰ πράγματα πρὸς νότον, οἱ βόρειοι, οἱ Μακεδόνες, συντηρητικὸν καὶ βραδυκίνητον πρὸς τὸν πολιτισμὸν στοιχεῖον ἔν τῇ μεσογαίᾳ ἀνευ χερσαίων συγκοινωνιῶν χώρα του, ἣν δὲν διέτεμεν ἡ θάλασσα, ἡ κυρία ὁδὸς τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ, ὡς διέτεμεν τὴν κάτω Ἑλλάδα — ἀκολουθοῦσιν ἴδιον ἔθνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ἄρχεται ἡ θαλασσία ἐμπορικὴ μετὰ τῶν νοτίων ἐπιμεξία καὶ ἐξακολουθεῖ κατὰ τὸν 6^{ον}, ὅτε εἰσάγονται τὰ θαυμαστά χαλκᾶ ἀγγεῖα τῆς Τρεμπένιστας.

Ἄλλὰ μεγάλη ἔθνικὴ ἀνάνηψις συντελεῖται μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Οὗτοι εἶχον τότε τὴν σημασίαν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου· γνωρίζομεν δὲ τίνα αἰσθήματα γεννῶσι τοιαῦτα γεγονότα εἰς τὴν ψυχὴν ὁμοφύλων κυρίως λαῶν, τοὺς ὁποίους ὠθοῦσι πρὸς κοινοπραγίαν καὶ ἔθνικὴν ἔνωσιν. Τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων, τῶν Κροατῶν καὶ τῶν Σλοβένων καὶ τὸ παράδειγμα τῶν Σλοβάκων καὶ τῶν Τσέχων ἀρκοῦσι νὰ πείσωσι περὶ τούτου. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄπορον, ὅτι καὶ οἱ Μακεδόνες μετὰ τὰ Περσικὰ ἐπεζήτησαν νὰ σταθῶσι παρὰ τοὺς νικητὰς ὁμοφύλους, νὰ μερισθῶσι τὴν δόξαν των, νὰ δεῖξωσιν ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ αἵματος. Καὶ ἐπειδὴ ἔνωσις πολιτικὴ τότε δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ πολιτικὸν πνεῦμα οὐδὲ τῶν νοτίων, ὁ Ἀλέξανδρος Α', ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου ἐζήτησε νὰ μετάσχη τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὡς κοινῆς τῶν ὁμοφύλων θρησκευτικῆς πανηγύρεως. Ἠγέρθη τότε ἡ τυπικὴ ἔνστασις, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶναι Ἕλληγ, ἀν καὶ ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει αὐτὸν «ἄνδρα ἑλληνα Μακεδόνων ὑπαρχον». Ἡ ἔνστασις ὅμως εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα Ἑλληνες, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες ἀπὸ Φιλίππου μόνον μετέσχον τῆς ἀμφικτυονίας, ὥστε κατὰ τοῦτο ἡ ἔνστασις ἦτο τυπικῶς βάσιμος. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο διακεκριμένος διπλωμάτης τῶν χρόνων του καὶ δὲν θὰ ἀπεφάσιζε νὰ διατυπώσῃ ἀξίωσιν ἀπαγορευομέ-

νην εἰς τοὺς βαρβάρους. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς Θρᾶξ διενόηθη παρόμοιον πρᾶγμα. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἐτόλμησε τοιοῦτον διάβημα; Ἀπλούστατα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν οὐσίαν, ἣτις ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἡ Μακεδονία ὁμόφυλος καὶ ὁμόγλωσσος. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδει νὰ λυθῆ καὶ τυπικῶς τὸ ζήτημα, ἐπεδείχθη ἡ συγγένεια αὐτοῦ, ὡς Ἀργεάδου ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἀργους πρὸς τοὺς Τημενίδας τοῦ Πελοποννησιακοῦ Ἀργους, καὶ διὰ νὰ μὴ προσβληθῶσιν οὗτοι ὡς μὴ Ἕλληνες, ἂν ἐλέγετο ὅτι κατάγονται ἐκ Μακεδονίας, ἀνευράπη ἡ ἱστορικὴ ἀκολουθία καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Ἀλέξανδρος ὡς Ἕλλην, ἅτε καταγόμενος ἐκ τῶν Τημενιδῶν, ἐλθόντων ποτὲ δῆθεν ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὴν Ὀρεσίδα. Αὕτη ἡ νόθος ἐρμηνεῖα — νόθος, διότι δέχεται ἄνοδον ἐκ Πελοποννήσου εἰς Μακεδονίαν — ἐγένεν ἔπειτα ἱστορικὴ παράδοσις, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, ἣτις ἐπίσης διετηρήθη.

Φαίνεται δέ, ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ὑποτελεῖς δυναστικοὶ οἰκοὶ τῶν ὁμοσπόνδων Μακεδονικῶν κρατειδίων καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν εἰς τὴν Λυγκηστίδα τὴν παράδοσιν, ὅτι ἐκεῖ ἡ δυναστεία κατήγετο ἐκ τῶν Βακχιαδῶν τῆς Κορίνθου, εἰς δὲ τοὺς Ἐγγελεῖς, ὅτι ἦλθεν ὁ Κάδμος ἐκ Θηβῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ δῆθεν κατήγοντο οἱ ἐκεῖ βασιλεῖς. Τὸ ἀληθὲς τεκμήριον ἐν τούτῳ περὶ τῆς ἀντιθέτου φορᾶς τῆς ἱστορίας εἶνε τὸ ὄνομα τῶν παραλιμνίων Βοιωτῶν καὶ τὸ ἀρχαϊκῆς προῆς ὄνομα τῶν Βοιωτῶν σχηματισθὲν διὰ τῆς σπανίας ἐθνικῆς καταλήξεως — ὡτὸς (πρβλ. Ἀποδωτὸς ἴσως δὲ καὶ Θεσπρωτὸς). Ἀνάλογα πράγματα δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν καὶ περὶ πασῶν τῶν Μακεδονικῶν δυναστειῶν, αἵτινες ὅμως ἦσαν ἰθαγενεῖς παλαιαὶ καὶ ὁμόφυλοι πρὸς τοὺς λαοὺς τῶν.

Τῷ 412 π. Χ. ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀρχέλαος, δραστήριος, φιλόμουσος καὶ προοδευτικὸς βασιλεὺς, ὅστις μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν εἰς Πέλλαν, ἐκαλλιέργησε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, καὶ, τὸ σπουδαιότατον, κατεσκευάσεν ὁδοὺς εἰς τὰ μεσόγεια πρὸς προαγωγὴν τῆς συγκοινωνίας, ἣτις φέρει πλοῦτον καὶ πολιτισμόν.

Τοιοῦτον περίπου παραλαμβάνει μετὰ τινος ταραχῶδεις δεκαετηρίδας τὸ κράτος ὁ Φίλιππος, ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ ἠσφάλισεν αὐτὸ καὶ ἤνωσε βία ἢ πειθοῖ καὶ τοὺς νοτίους Ἑλληνας ὡς συμμάχους καὶ ὑπηκόους τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἀπεράσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πέρσας διὰ τὴν πρὸ 100 καὶ πλέον ἐτῶν ἐπιδρομὴν των εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτην ἐκδίκησιν μόνον Ἑλληὴν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ποιήσῃ. Ὁ δὲ Φίλιππος καὶ ὁ υἱοθεήσας τὸ σχέδιόν του διάδοχος Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς Μακεδόνες καὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐσκέπτοντο ὡς Ἕλληνες, παρὰ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πολιτικῆς ἐμπαθείας ἢ τῆς στενῆς φιλοπατρίας τοῦ Δημοσθένους.

Οὔτε ἀποικίαι ἐκ νοτίων Ἑλλήνων ἔγιναν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας, οὔτε ἐξελληνισμὸς μεσογειῶν πληθῶν λαϊκῶν μαζῶν ἦτο δυνατός, ἂν αὐταὶ συνέβαινε νὰ εἶναι ἀλλόφυλοι, μάλιστα τότε, μὴ ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων προπαγανδιστικῶν καὶ μορφωτικῶν μέσων. Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἰθαγενεῖς ἐν Μακεδονίᾳ αἰῶνας ὅλους παλαιότερον ἢ οἱ Ἕλληνες τῆς νοτίου Ἑλλάδος.

Ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουσι νὰ εὗρωσι τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ἵνα πεισθῶσι περὶ τῆς φυλετικῆς συστάσεως αὐτῶν, παραγνωρίζουσι τὸ σπουδαιότερον τεκμήριον, τεκμήριον ζῶν καὶ ὑπάρχον, καὶ τοῦτο εἶναι οἱ ἰθαγενεῖς Ἕλληνες Μακεδόνες, τῶν ὁποίων ἡ ρίζα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνέρχεται εἰς τὰς πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδας, καὶ οἱ ὅποιοι κατὰ συμπαγεῖς μάζας πολλαχοῦ, παρὰ τὰς σφαγὰς, τοὺς ἐξοικισμοὺς καὶ τὰς ἀφανίσεις κατὰ τὰς μεσαιωνικὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἀναλλοίωτοι ξανθοὶ καὶ ὑψηλόσωμοι, παρέμειναν τοῦλάχιστον εἰς τὰς ὄρεινὰς παρυφὰς τῶν πεδιάδων, ὅπου οὐδεὶς ἀποικὸς ἠδύνατο νὰ φθονήσῃ ἢ ζηλεύσῃ τὴν τύχην των, καὶ εἶναι τεκμήριον τοσοῦτον ἰσχυρὸν περὶ τῆς φυλετικῆς τῶν Μακεδόνων συστάσεως ἐν παντὶ ἱστορικῷ χρόνῳ, ὅσον τοῦλάχιστον τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τοῦ Πάτελι, τοῦ Ἀξιοῦ, τοῦ Μπουμπουστιοῦ.

Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστὴμὴ ἐσυστηματοποίησε τὴν ἀσφαλῆ χρησιμοποίησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκαλυφθῶσι πλείονα δι' ἀνασκαφῶν καὶ νὰ μελετηθῶσιν ἐνδελεχῶς, ἀφοῦ συμβαίνει νὰ κρύπτη ἡ Μακεδονία τὴν κλεῖδα τοῦ προβλήματος τῆς φυλετικῆς συστάσεως ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους.

Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄνευ ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων.

Διὰ τοῦτο εἶνε ἐθνικὸν ἔγκλημα νὰ ἀποτελῇ ὀλόκληρος ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη μίαν μόνην ἀρχαιολογικὴν περιφέρειαν καὶ ταύτην ἄνευ ἐφόρου ἐπὶ ἔτη ἤδη, καθ' ὃν χρόνον ὁρίζει ὁ νόμος ἐν Κρήτῃ δύο περιφέρειας (πρὸ τίνος χρόνου μάλιστα ἦσαν τρεῖς), ἐν Πελοποννήσῳ δὲ τρεῖς. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ μὲν παλαιὰ Ἑλλάς εἶνε ἐν τοῖς κυρίοις ἡρευνημένῃ, τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς εἶνε λευμένα, αἱ δὲ γινόμεναι ἐν αὐτῇ ἀνασκαφαί, χρησιμεύουσι συνήθως ὡς μέσον ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀσκήσεως καὶ δοξοθηρίας νεαρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαιολόγων, ὅταν δὲν ἀποδίδωσιν ἀξιολόγους ἐπιγραφάς, καὶ πάντοτε ἔχουσι μᾶλλον ἢ ἥττον τοπικὴν σημασίαν, προσαρμύζονται δὲ συνήθως εἰς κεκτημένους ἐπιστημονικοὺς κανόνας καὶ καταλήγουσιν, ὅταν εἶνε εὐτυχεῖς, εἰς πλουτισμὸν τινὰ τῶν μουσείων μας. Ἄλλ' οὐδέποτε ἔχουσι τὴν κεφαλαίωδην ἐθνικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει τώρα ἡ ἔρευνα τῶν προϊστορικῶν καὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων ἐν Μακεδονίᾳ. Αἱ ἀνασκαφαί τῆς νοτίου Ἑλλάδος δὲν ἐπέγουσι πάντοτε οὐδὲ καθυστερεῖ σπουδαίως ἡ ἐπιστὴμὴ, ἀν ἀναβληθῶσιν ἐν ᾧ ἡ ἀναβολὴ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου καὶ ἐκ παραλλήλου τῆς Θράκης ἀποτελεῖ φανεράν καθυστέρησιν τῆς γνώσεως τῆς πρωτογόνου ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὀλόκληρου καὶ σημαίνει ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν περὶ τὴν διάλυσιν τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὴν ἐθνολογικὴν καὶ τὴν ἄλλην ἱστορίαν τῶν βορείων ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἡ νότιος Ἑλλάς ἐπομένως δύναται νὰ ἀρκεσθῇ ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς καλὴν συντήρησιν καὶ φύλαξιν καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην περισυλλογὴν, ἐν ᾧ ἡ βόρειος δεῖται πολλῶν

καὶ καλῶν ἐρευνητῶν. Ὅτι τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνύει ἡ ἐπιτεινομένη προσοχὴ τῶν ξένων ἀρχαιολόγων πρὸς τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ προβλήματα τῶν βορείων χωρῶν μας. Εἶνε λοιπὸν ἀνάξιον τοῦ κράτους ἡμῶν, μόνον αὐτὸ νὰ μὴ βλέπη καὶ νὰ μὴ ἐπιλαμβάνηται ἐκείνου, ὅπερ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀποκλειστικὸν καθήκον του.

Πόσον δὲ μεγάλη εἶνε ἡ πρὸς τὸ καθήκον τοῦτο ἀμέλεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κράτους τῶν 6 1/2 ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, ἦν ἀνωτέρω ὠνόμασα ἐγκλημα, ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς παιδείας παραμένει ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ κράτους τῶν 2 1/2 ἑκατομμυρίων καὶ τῶν συνόρων τῆς Μελοῦνας. Κατ' οὐσίαν μάλιστα εἶνε μικρότερος, ὑπολογιζομένης τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τῶν δαπανῶν (ἡμερομισθίων κλπ.), ἅτινα ὑπερβαίνουν ἐν τῇ αὐξήσει τὸν γενικὸν τιμάριθμον. Δὲν ἔχω λοιπὸν δίκαιον καλῶν τὴν ἀμέλειαν ταύτην ἐγκλημα;

Καὶ ὅμως ἔχομεν καὶ τμήμα ξένων καὶ συνδέσμους τουριστικούς καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ χωρὶς νὰ ἀνήκωμεν εἰς κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἰδίους συνδέσμους, περιβαλλόμεθα τῆς σοβαρότητος τὸν τρίβωνα καὶ συζητοῦμεν ἀβδηριτικῶς περὶ προσελκύσεως ξένων καὶ «βιομηχανίας ξένων» διὰ τοῦ θελγέτρου τῶν ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ τῆς ὅλης ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τῆς χώρας ἡμῶν, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἔθνικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ὃ σωρεύονται ἀπὸ δεκατηρίδων ἀπειράριθμα εὐρήματα, οὐδεμίαν ἀξιόλογον ἐργασία ἐπεκτάσεως, μεταρρυθμίσεως καὶ προσθήκης περὶ ῥύγων καὶ ὀρόφων ἐγένετο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Τρικούπη, αἱ ὑπαιθροὶ ἀρχαιότητες ὅλης τῆς Ἑλλάδος καταστρέφονται ἐλλείψει συντηρήσεως, αἱ ἄδεια ἀνασκαφῶν ἐξακολουθοῦσι παρεχόμεναι ἀφειδῶς καὶ τὰ ἑκασταχοῦ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα παραμένουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ὑπαίθρῳ ἢ στεγάζονται σωρηδὸν εἰς ἀνάξια παραπήγματα καὶ ἀποθήκας, ἀντὶ νὰ εἶνε εὐπρεπῶς καὶ ἀξίως τῆς σπουδαιότητός των ἱδρυμένα καὶ ἐκτεθειμένα ἐντὸς καλλιμαρμάρων μουσείων. Τοιαύτη κατάστασις κατασχύνει τὸ ἔθνος καὶ τὸ κράτος

μας εἰς τὰ ὄμματα παντὸς πεπολιτισμένου ξένου, ὅστις δὲν ἄγνοεῖ πῶς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας περιέπουσι τὰ ἱστορικά καὶ καλλιτεχνικά μνημεῖα.

Καὶ ὅμως οὐδεὶς βλέπει τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ, τὸν ἀνεπαρκέστατον ἀρχαιολογικὸν προϋπολογισμόν· ὅταν δ' οἱ ἀρχαιολόγοι ζητῶσι λογικὴν αὐξήσιν αὐτοῦ, λαμβάνουσι τὴν ἀπάντησιν «νὰ ἐξεύρητε μόνοι σας χρήματα», ὅταν δὲ πάλιν ἐξευρίσκωσι πόρους, ἀπορροφῶνται οὗτοι εἰς τὸν δημόσιον κορβανᾶν πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ κράτους· καὶ οὕτω τὰ πάντα σχεδὸν καταλείπονται ἔρμαια τῆς φθορᾶς καὶ τῆς παραλύσεως, ἀφ' οὗ καὶ τὸ νόμιμον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κλάδου ἠρραιώθη εἰς τὸ ἥμισυ σχεδόν, ἐπειδὴ οἱ μισθοὶ αὐτοῦ ἔνεκα τῆς κρατικῆς ἀδιαφορίας κατῆλθον κάτω τῶν μισθῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὑπαλλήλων, οὐδεὶς δὲ διδάκτωρ προσέρχεται νὰ λάβῃ θέσιν διὰ διαγωνισμοῦ εἰς κλάδον ἀπαιτοῦντα ἐπὶ πλέον εἰδικὴν μόρφωσιν, ὅταν εἶνε γνωστὸν ὅτι μέλλει νὰ ζήσῃ πενόμενος, ἐν ᾧ ἄνευ οὐδενὸς διαγωνισμοῦ, οὐδενὸς προσθέτου κόπου ἢ ἀναλώματος, ἐπιτυγχάνει καλύτερον μισθὸν καὶ ἀσφαλῆ σειρὰν προαγωγῆς εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν κλάδον. Δέν με λανθάνουσιν αἱ ἄλλαι μεγάλαι ἀνάγκαι καὶ αἱ στενοχωρίαι τοῦ κράτους ἡμῶν. Ἄλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀδιαφορία κρατεῖ καὶ πρὸς ἄλλας κρατικὰς ὑπηρεσίας ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι δημόσιοι κλάδοι προνομιακῶς εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἔστω καὶ οἱ μὴ δυνατοὶ ἔξ οἰκείας κρίσεως νὰ ἔχωσι γνώμην, εἶνε ὅμως πάντες ἐνθουσιώδεις λάτρεις τῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ δὲ ἀρχαιολογικὸν ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν ἀνταπεκρίθη πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν προορισμόν του, ἀφ' οὗ ἀποτελεῖ τὸν μόνον ἐπιστημονικὸν κλάδον τὸν γνωστὸν καὶ τιμώμενον ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἐν παραβολῇ πρὸς ὅμοια ἢ ἀνάλογα ἐπιστημονικὰ συγκροτήματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἰσθάνομαι ἐσωτερικὴν ὄψιν καὶ καθήκον νὰ εἶπω, ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων δὲν ἀνταπεκρίθησαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ κρατοῦν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς τὴν

πλουτολογικὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαιοτήτων, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν αὐτῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦλάχιστον καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς προσοχῆς, ἣς ἔτυχον μέχρι τοῦδε αἱ εἰσηγήσεις τῶν εἰδικῶν. Ἐν Ρωμουνία, Σερβία καὶ Βουλγαρία, ὁ λόγος τοιούτων εἰδικῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἀγνοοῦμεν οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, εἰσακούεται ὡς νόμος, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη ταῦτα, καὶ ἄνευ τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσι ὅμως ἐπιστήμην καὶ τὴν προσήκουσαν ὀργάνωσιν. Ἄλλ' ἂν τὸ κράτος δὲν ἐπιληφθῆ τῆς γενικῆς διορθώσεως, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Θραῖκες βουλευταὶ καὶ οἱ γερουσιασταὶ ἔχουσι καθῆκον νὰ ἀξιόσωσι δικαίαν κατανομὴν τῆς κρατικῆς στοργῆς, ζητοῦντες τὴν ἴδρυσιν τριῶν τοῦλάχιστον ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ μιᾶς διὰ τὴν Θράκην.

Οἱ Ἔφοροι οὗτοι τῶν ἀρχαιοτήτων θὰ ἀνασκάψωσι καὶ θὰ μελετήσωσιν εἰδικώτερον τὴν χώραν, θὰ εἰδικευθῶσιν ἐν τούτῳ καὶ θὰ φωτίσωσι καλύτερον καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν διεθνῆ κόσμον τῶν ἐπιστημόνων περὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς προβλημάτων, θὰ μεριμνήσωσι περὶ ἰδρύσεως μουσείων εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας πόλεις καὶ θὰ ἐλκύσωσι τὸ ρεῦμα τῶν ἐρευνητῶν καὶ τῶν περιηγητῶν πρὸς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ἣτις ὑπὸ τινος ἐπόψεως τώρα τὸ πρῶτον, ἀφ' οὔτου ἐπλάσθη ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα, ἀνοίγεται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου.

Ἡ μήτηρ γῆ φυλάττει μετὰ στοργῆς εἰς τοὺς κόλπους τὰ τεκμήρια τῶν ἱστορικῶν τυχῶν αὐτῆς καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει ἀκόμη τί ἀκριβῶς θὰ διδάξωσιν ἡμᾶς τὰ εὐτελῆ ἄλλως θραύσματα τῶν ἀγγείων, ἅτινα κρύπτουσι φωλεαὶ ἔρειπιῶν ἀδιατάρακτοι ἀπὸ χιλιετηρίδων, λόφοι προελθόντες ἐκ τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἀλλεπαλλήλου καὶ εὐχεροῦς καταστροφῆς καὶ ἀνοικοδομήσεως τῶν διὰ κλάδων καὶ καλάμων καὶ πηλοῦ καλυβῶν μικρῶν κωμῶν ἢτοι συνοικισμῶν, ὡς εἶναι πολλαὶ τοῦμπαι πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, π.χ. παρὰ τὸν Ἀξιὸν ἢ τὴν Κομοτινὴν ἢ δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς

ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ παρὰ τὴν πρὸς τὰ Σέρβια κεφαλὴν τῆς γεφύρας τοῦ Ἀλιάκμονος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ἀνωτέρω διαλέξεως ἔχει στενὴν σχέσιν ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ γηραιοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας, τοῦ U. von Wilamowitz - Moellendorf, ἣν μοι ἀπέστειλεν οὗτος ἅμα τῇ λήψει καὶ ἀναγνώσει τῶν μελετῶν μου «ἢ Ἀρχαϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Τρεμπένιστε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος» (Ἀρχ. Ἐφημ. 1927-8) καὶ «οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐν Μακεδονίᾳ» (Ἑλληνικά τόμ. Β), ἐνθα κατέσπειρα πολλοὺς ὁμοίους συλλογισμοὺς περὶ τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρος τῶν Μακεδόνων. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὅτι λέγει ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, εἶνε ἀπόσταγμα βαθείας γνώσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ εἶνε ὠφέλιμον νὰ γίνηται γνωστὸν εὐρύτερον, διὰ τοῦτο παραθέτω τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, εἰ καί, ἀγνοῶν τὰ οἰκτεῖα τεκμήρια, δέχομαι μετ' ἐπιφυλάξεως τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Φίλιππος «ἐξηλλήνισε» τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων διὰ τῆς βίας καὶ διὰ τοῦ σχολείου. Σχολεῖα βεβαίως χάριν κύκλων μᾶλλον ἢ ἦττον εὐρέων θὰ ὑπῆρχον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πρὸ τοῦ Φιλίππου. Πῶς θὰ ἐγίνωσκεν ὁ Ἀρχέλαος τοὺς Ἀθηναίους ἢ ἄλλους ποιητὰς καὶ σοφοὺς καὶ πῶς θὰ ἐθέλγετο ὑπ' αὐτῶν, ἂν ἦτο ἀγράμματος; Ἀλλὰ δὲν βλέπω τὴν βίαν. Ὡς πρὸς τὸν ὄρον τοῦ «ἐξελληνισμοῦ» (Hellenisierung), ὃν μεταχειρίζεται ὁ Wilamowitz, τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς του δεικνύει, ὅτι λαμβάνει αὐτὸν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς εἰσαγωγῆς μεθόδων καὶ τρόπων πολιτισμοῦ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, εἰς ἣν πάντες συνειθίσασμεν νὰ ὑπάγωμεν μόνους τοὺς νοτίους Ἑλληνας, παρ' οἷς εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ὁ Φίλιππος. Ἴδου ἡ ἐπιστολή.

Charlottenburg 22 Juli 1929.

Hochgeehrter Herr College,

... Vor allem ziehen mich die Schlüsse an, die Sie aus dem Funde in Trabenische ziehen, auch für

die Volksgeschichte. Ich war im wesentlichen zu denselben Schlüssen gelangt, nur dass ich natürlich in dem Archäologischen nur lernen kann. Eine Differenz über die Dorer ist zu lang für einen Brief, beeinträchtigt (aber) die Hauptsache nicht. Gewiss ist die Mitte der Balkanhalbinsel, also das spätere innere Makedonien, der älteste Sitz der Hellenen, den wir erreichen können. Über die Makedonen selbst hätte man sich niemals gestritten, wenn Hesiod den Glauben gefunden hätte, den er verdient. Bei ihm ist Makedon ein Vetter des Hellen, was der Wahrheit ganz entspricht. Hellenisiert ist dies Volk oder besser sind diese im Lande gebliebenen Stämme, zu denen auch die Epiroten gehörten, allmählich durch den Verkehr und die Schule. Philippos II. hat die Hellenisierung des Adels planmässig und mit Zwang durchgeführt. Im Inneren ist, wie es scheint, die Hellenisierung nie recht tief gegangen, aber darin ward durchaus kein Gegensatz der Rassegefühle; in Lakonien war der Unterschied der Sprache nicht viel anders. Wenn man nur eine makedonische Inschrift fände

In echter Ergebenheit

U. v. Wilamowitz

Καὶ ἐν μεταφράσει :

. . . . « Πρὸ παντός με ἐλκύουσι τὰ συμπεράσματα, ἅτινα συνάγετε ἐκ τοῦ εὐρήματος τῆς Τρεμπένιστας, τὰ τε ἄλλα καὶ τὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν. Κατ' οὐσίαν εἶχον καταλήξει εἰς τὰ αὐτὰ πορίσματα, ἐκτός μόνον ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς ζητήμασι νὰ διδάσκωμαι μόνον δύναμαι. Διαφορὰ τις γνώμης περὶ τῶν Δωριέων εἶνε μακροτέρα ἢ πρὸς ἐπιστολήν, ἀλλὰ δὲν ἐπηρεάζει τὴν οὐσίαν. Βεβαίως τὸ κέντρον τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἦτοι τὰ μεσόγεια τῆς ὑστερον Μακεδονίας, εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη κατοικία τῶν Ἑλλήνων, ἣν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν. Περὶ αὐτῶν

τῶν Μακεδόνων οὐδείς θὰ ἤριζεν, ἂν ὁ Ἡσίοδος εἶχε τύχει τῆς πίστεως, ἧς εἶνε ἄξιος. Παρ' αὐτῶ ὁ Μακεδὼν εἶνε ἑξάδελφος τοῦ Ἑλλήνος, ὅπερ ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἑξελληνισμὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἢ μᾶλλον τῶν ἐν τῇ χώρᾳ παραμεινάντων φύλων, εἰς ἃ ἀνήκον καὶ οἱ Ἕπειρῶται, ἐγένετο βαθμηδὸν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ σχολείου. Ὁ Φίλιππος Β' συνετέλεσε τὸν ἑξελληνισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀπὸ σχεδίου καὶ διὰ τῆς βίας. Εἰς τὸ ἔσωτερικόν, ὡς φαίνεται, δὲν ἐχώρησε βαθέως ὁ ἑξελληνισμὸς, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς σημαίνει, ὅτι ὑπῆρχεν ἀντίθεσις τις φυλετικῶν αἰσθημάτων· παραπλησία ἦτο ἢ διαφορὰ τῆς γλώσσης ἐν τῇ Λακωνίᾳ. Ἄν εὕρισκέ τις καὶ μίαν μόνην μακεδονικὴν ἐπιγραφὴν!» ...

Ὅτι ἡ ἔλλειψις παλαιῶν ἐπιγραφῶν ἐν Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἢ ὅπωςδήποτε ἄλλως δὲν σημαίνει ἀπουσίαν τοῦ λαοῦ, ἀνέπτυξα ἐν ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις μελέταις μου. Οὐδείς λαὸς ἐν τῇ πρωτογόνῳ καταστάσει καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἐδήλωσε δι' ἐπιγραφῶν τὴν ὑπαρξίν του. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Μακεδόνων ἦτο ὁμολογουμένως κατώτερος. Καὶ οἱ νότιοι Ἕλληνες δὲ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οὐχὶ πάντες ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ γράφωσιν ἐπὶ λίθων, μιμηθέντες ξένους λαοὺς κεκτημένους τὸ αἶσθημα τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου, οὗ χάριν ἔγραφον ἐπὶ λίθου, ἀλλ' οὐς ἠγγύουν οἱ ἀποκόσμοι χερσαῖοι Μακεδόνες. Οἱ νόμοι των δὲν ἦσαν γραπτοί, ὡς οὐδὲ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλα βεβαίως ἔγγραφα θὰ ἔγραφον, ἀλλὰ θὰ ἦσαν ἴσως ταῦτα ἐπὶ φθαρτῆς ὕλης, οἷα π.χ. ἡ σανίς, ἣτις καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἦτο ἐν πολλῇ χρήσει. Δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον νὰ εὐρεθῆ καὶ λίθος τις ἐνεπίγραφος μακεδονικός, ὅστις εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ ἀπισχυριζομένους νὰ δείξῃ φανερὰ ποίαν γλώσσαν ὠμίλει ὁ γράφων καὶ εἰς ποίαν ἠδύνατο νὰ εἶνε νοητὸς ἀπὸ τοὺς πρὸς οὓς ἀπηυθύνετο θεατὰς καὶ ἀναγνώστας τοῦ λίθου. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι θὰ δείξωσι καὶ τοῦτο σύμφωνον, πιστεύω, πρὸς τὰ ἱστορικά καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ἀρχαιολογικά τεκμήρια, ἅτινα ἐνέχουσιν ἀδιάσειστον τὴν ἀποδεικτικὴν δυνάμιν των.

Κυριώτερα Βιβλιογραφία :

- Χατζηδάκι πάντα τὰ περὶ Μακεδόνων καὶ Μακεδονίας μελετήματα.
 Kretschmer, Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache καὶ Glotta I, 11 ἔξ.
 Beloch, Griechische Geschichte 2^a ἔκδ.
 Buck, Classical Philology XXI (1926) σ. 1 ἔξ.
 Blegen καὶ Haley, American Journal of Archaeology 1928, 141 ἔξ.
 Heurtley, Annual of the British School at Athens 1926-7 καὶ 1927-8 καὶ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Δ' (1929) σ. 59 ἔξ.
 Filow, Die archaische Necropole von Trebenische am Ochridasee. Berlin 1927.
 Κεραμόπουλλος, Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1927-8 («Ἡ ἀρχαϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Τρεμπένιστε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος») καὶ Ἑλληνικά τόμ. 4, σ. 105 ἔξ.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

